

ГАЛУЗЕВА ТИПІЗАЦІЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ЮРИДИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПРАВОВОМУ РЕГУЛЮВАННІ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН

BRANCH TYPIFICATION IN THE PROFESSIONAL LEGAL ACTIVITY AND LEGAL REGULATION OF SOCIAL RELATIONS

Біля-Сабадаш І.О., к. ю. н.,
доцент кафедри теорії і філософії права

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

У статті досліджено поняття галузевої типізації як засобу юридичної техніки, який використовується у професійній юридичній діяльності на всіх етапах правового регулювання суспільних відносин. Галузеву типізацію проаналізовано як прояв юридичної типізації. Розкрито значення юридичної типізації як одного з основних способів юридичного мислення і функціонування права. Установлено особливості й правила галузевої типізації в нормотворчій, правотлумачній, правореалізаційній та правозастосовній діяльності.

Ключові слова: юридична типізація, галузева типізація, галузева типізація в нормотворчій діяльності, галузева типізація в правотлумачній діяльності, галузева типізація в правореалізаційній і правозастосовній діяльності.

В статье исследовано понятие отраслевой типизации как средства юридической техники, которое используется в профессиональной юридической деятельности на всех этапах правового регулирования общественных отношений. Отраслевая типизация проанализирована как проявление юридической типизации. Раскрыто значение юридической типизации как одного из основных способов юридического мышления и функционирования права. Установлены особенности и правила отраслевой типизации в нормотворческой, правотолковательной и правоприменительной деятельности.

Ключевые слова: юридическая типизация, отраслевая типизация, отраслевая типизация в нормотворчестве, отраслевая типизация в правотолковании, отраслевая типизация в правореализационной и правоприменительной деятельности.

The article investigates the concept of branch typification as a means of legal technology, which is used in professional legal activity at all stages of legal regulation of social relations. Branch typification is interpreted as a means of determining the branch (institutional) accessory of the law norm (normative legal order) or legal relation (its individual element). Branch typification is inextricably linked with the systemic properties of law and legislation as a form of its expression and existence.

Branch typification is analyzed as a manifestation of legal typification. The significance of legal typification as one of the main methods of legal thinking and functioning of law is revealed. Legal typification is understood as an integrated practical method of «translating» real facts into a legal language, embedding them into a certain legal context, both during the formation of the regulatory framework for legal regulation, and during the subsequent implementation of the right at subsequent stages of legal regulation.

Branch typification in normative activity acts as a means of normative technique, with the help of which regulatory-legal requirements are included in the relevant branch (institution) of law. In legal interpretation activity it allows to establish the branch (institutional) affiliation of the relevant regulatory and legal requirements, which is a prerequisite for the correct clarification of the content of the legal norms. In legal realization activity branch typification is one of the means of seeking the necessary legal norm to be applied or regulates the relevant legal relations, which is a prerequisite for the correct legal qualification of legal relations.

The main means of branch typification include: a) the structure of legal relations (at the same time, starting points are an indication of the subjects of legal relations, their rights and responsibilities, the object of the relations, as well as the nature of the relations in terms of the method applied to them legal regulation); b) legal terminology and words and phrases that reflect the specifics of the relevant branch (sub-branch), institute (sub-institution) of law (their subject, legal regime, subjective structure); c) branch legal constructions and constructions of individual institutes; d) the structural distribution of the content of the legal act; e) the references.

Key words: legal typification, branch typification, branch typification in normative activity, branch typification in law-interpreting, branch typification in law-realizing and law-enforcement activities.

Постановка проблеми. Сучасні демократії ґрунтуються на принципі верховенства права, складником якого є принцип правової визначеності. Принцип правової визначеності є одним із загальних принципів права. Він знаходить своє відображення у джерелах права ЄС і застосовується у практиці Європейського суду, є спільним для правопорядків держав-членів ЄС і України [1, с. 1]. Важливим складником верховенства права є вимога правильного, послідовного, однакового застосування норм права у таких випадках. Визначеність, послідовність, несуперечливість, ясність правового регулювання є важливою передумовою ефективної реалізації та захисту прав і свобод людини, ефективності правового регулювання в цілому. Вищезазначене зумовлює необхідність дослідження юридичного інструментарію, використання якого сприяє практичному втіленню окремих елементів верховенства права, ефективному правовому регулюванню суспільних відносин. Одним із таких інструментів є галузева типізація як засіб юридичної техніки, який є проявом більш широкого явища типізації в праві (юридичної типізації).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження галузевої типізації в праві пов'язане з проблематикою юридичної техніки. Радянський і російський учений С.С. Алексєєв відносив галузеву типізацію до засобів

юридичного вираження волі законодавця. Розкриваючи її зміст, він виходив із того, що специфічною конструктивною моделлю, яка забезпечує викладення волі законодавця на «мові права», є структурний тип правовідношення [2, с. 490]. Так, нормативні приписи мають викладатися так, щоб вони не лише утворювали логічні норми і струнки юридичні конструкції, але і включались у суворо визначену галузь права, відповідали типовим рисам правового відношення. Це досягається шляхом розміщення відповідного припису до кодифікованого акту, його підкорення певній системі загальних норм, застосування галузевої термінології та інше. Аналіз останніх досліджень і публікацій стосовно юридичної техніки або законодавчої техніки дозволяє дійти висновку, що галузева типізація (як засіб юридичної техніки) перестала бути предметом наукового аналізу. Вона або не згадується взагалі або тлумачиться в розумінні, запропонованому С.С. Алексєєвим [Див., приміром: 3, с. 142; 4, с. 12; 5; 6; 7]. Більш змістовно і розширено галузева типізація була витлумачена у Великій українській юридичній енциклопедії [8, с. 40–41]. Також ідеться про галузеву типізацію в правозастосовній та правотлумачній діяльності під час дослідження галузевої та інституційної кваліфікації обставин та відносин та визначення галузевої належності правових приписів

[9, с. 366–367, с. 369–370]. Водночас цього недостатньо, адже є всі підстави для розгляду галузевої типізації як універсального засобу юридичної техніки, який застосовується в професійній юридичній діяльності на усіх етапах правового регулювання.

Мета дослідження – охарактеризувати юридичну типізацію як базовий складник професійного юридичного мислення; встановити сутність галузевої типізації як прояву юридичної типізації і як універсального засобу юридичної техніки, який застосовується в професійній юридичній діяльності на усіх етапах правового регулювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. В академічному тлумаченні словнику української мови [10] слово «типізація» пов'язується з такими значеннями: а) втілення засобами мистецтва, літератури загального, типового в частковому, індивідуальному у конкретних художніх образах, формах; б) зведення великої кількості зразків машин, деталей, будівель, технологічних процесів і т. ін. до обмеженої кількості вибраних типів; уніфікація; в) віднесення до певного класифікаційного типу.

Типізація в праві в широкому її розумінні знаходить вияв в усіх згаданих значеннях і утворює зміст юридичної типізації. У нормативних юридичних текстах («художніх формах») закріплюються правові норми, в яких відбивається типове, повторюване, найбільш значуще в мінливому, різноманітному, безкінечно варіативному, індивідуалізованому і конкретизованому реальному житті. Право оперує нормами і поняттями, які безпосередньо або символічно пов'язані з конкретними справами й угодами, що мали, мають або, вірогідно, будуть мати місце в реальному житті. Право, таким чином, покликане класифікувати і регулювати певні типи відносин, які існують у реальному житті [11, 329–330]. У результаті типізації, узагальнення суспільних відносин, явищ формулюються юридичні концепти і категорії. Загальна й абстрактна інтелектуальна репрезентація юридичних феноменів через концепти, необхідні для розуміння і відбиття на рівні позитивного права, стосується як осіб, так і предметів, фактів, актів, прав, технічних процедур, інститутів [12, с. 341]. Юридичні концепти і категорії мають особливе значення в процесі юридичної типізації. Використання дозволяє збільшити раціональність і цільність права, полегшити застосування права. Система юридичних категорій дозволяє усунути безлад і невизначеність фактів суспільного життя, оскільки за системного підходу, який передбачає ясні кваліфіковані критерії і певні правила, вони пізнаються набагато легше. Це складає гарантію юридичної неупередженості і безпеки [12, с. 358].

Урешті-решт велика кількість правових норм, понять, конструкцій, правових відносин узагальнюється, типізується і отримуємо певну обмежену кількість «типів»: публічне і приватне право; матеріальне і процесуальне; регулятивне і охоронне; правові категорії і концепти, базові юридичні конструкції, типи правових режимів, які визначають специфіку і предметну визначеність галузей і інститутів права.

У процесі нормотворчої, правореалізаційної, правозастосовної, правотлумачної діяльності відбувається процес віднесення конкретних правових норм, правових відносин до вже наявного певного типу. Кожний юрист прагне підвести ситуацію під певну юридичну категорію, конструкцію, інститут. Право функціонує шляхом класифікації фактів, обставин, понять, заснованої на загальних рисах і орієнтованості на загальні моделі. При цьому кваліфікації (у смислі оцінки якості) будь-якої юридичної ситуації у світлі тих або інших категорій виявляється достатньо для того, щоб визначити і застосувати до неї відповідний режим [12, с. 338].

Таким чином, юридична типізація лежить в основі юридичного мислення. Вона є способом такого мислення в процесі «перекладання» реальних фактів на юридич-

ну мову, вбудовування у певний юридичний контекст як під час формування нормативної основи правового регулювання, так і під час подальшої реалізації права на наступних стадіях правового регулювання. Юридична типізація охоплює проблеми обрання належної юридичної форми вираження і закріплення відповідного правового змісту, надання належного ступеня його правової визначеності. Засобами юридичної типізації є юридичні категорії, поняття, конструкції, форми закріплення актів волевиявлення суб'єктів правових відносин, прийоми формулювання правових приписів тощо. Зміст юридичної типізації утворюють принципи і правила використання відповідних засобів юридичної типізації.

Вимоги до юридичної типізації суспільних відносин впливають зі змісту принципів права, а також основних властивостей права як особливого соціального регулятора, властивостей підсистем права – публічного і приватного, матеріального і процесуального, регулятивного і охоронного. Як приклад, однією з таких вимог є закріплення норм права в належній юридичній формі. Ключовими критеріями є: а) положення ч. 2 ст. 6 Конституції України про те, що органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України; б) положення ст. 8 Конституції України, в яких закріплюється верховенство права, найвища юридична сила Конституції України та пряма дія норм Конституції України; в) положення ст. 92 Конституції України щодо питань, які визначаються чи встановлюються лише законами України. На нашу думку, характерним прикладом порушення юридичної типізації в такому аспекті є Постанова ВРУ № 2471-ХІІ «Про право власності на окремі види майна» від 17.06.1992 р., Інструкція про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боеприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів, затверджена Наказом МВС України № 622 від 28.08.1998 р. У науковій і науково-практичній юридичній літературі проведений відповідний аналіз і надане належне обґрунтування щодо невідповідності предмета регулювання даних актів у юридичній формі [Див., приміром: 13]. Не може бути предметом підзаконного нормативно-правового регулювання правовий режим власності. Водночас є й інший аспект у правовому регулюванні права на зброю, конституційний [14]. У такому аспекті визначення змісту права на зброю, регулювання суб'єкта такого права, встановлення меж такого права є предметом лише законодавчого регулювання.

Важливим виявом юридичної типізації є галузева, яка охоплює також типізацію на рівні інститутів права – внутрішньогалузевої і міжгалузеві. Галузева типізація нерозривно пов'язана із системними властивостями права та законодавства як форми його вираження й існування (із поділом права і законодавства на відповідні елементи, які перебувають у численних складних взаємозв'язках між собою). Галузева типізація є універсальним засобом юридичної техніки, який застосовується на усіх стадіях правового регулювання. Цей засіб ґрунтується на врахуванні: а) горизонтальних зв'язків між нормативно-правовими приписами, які є вираженням зв'язків норм права в межах відповідних інститутів і галузей права; б) особливостей термінології, суб'єктного складу, правового режиму відповідної галузі (інституту) права [8, с. 40–41]. Галузева типізація – це засіб визначення галузевої (інституційної) приналежності норми права (нормативно-правового припису) або правового відношення (його окремого елемента).

Галузева типізація у нормотворчій діяльності (А) виступає як засіб нормотворчої техніки, за допомогою яко-

го нормативно-правові приписи вміщуються у відповідну галузь (інститут) права. У правотлумачній діяльності (Б) вона дозволяє встановити галузеву (інституційну) належність відповідних нормативно-правових приписів, що є передумовою правильного з'ясування змісту норми права. У правозасососовній та правореалізаційній діяльності (В) галузева типізація є одним із засобів пошуку необхідної правової норми, яка підлягає застосуванню або регулює відповідні правові відносини, що є передумовою правильної юридичної кваліфікації правових відносин.

А. Галузева типізація у нормотворчій діяльності умовно містить зовнішній і внутрішній аспекти. Зовнішній аспект полягає у тому, що необхідно правильно визначити юридичну природу правового відношення, соціальних фактів, процесів, а відповідно до цього вже здійснювати галузеву типізацію у внутрішньому аспекті, тобто з урахуванням специфіки обраного «місця прописки» для регулювання, що запроваджується. Зовнішній аспект галузевої типізації є актуальним, насамперед для правового регулювання суспільних відносин на законодавчому рівні. Він зумовлений тим, що відповідним суспільним відносинам, щодо яких є потреба у правовому регулюванні, потрібно підібрати певний юридичний інструментарій, який є найбільш доцільним, максимально пасує цим відносинам. Наприклад, відносини, пов'язані з використанням і обігом зброї, є складними, комплексними і потребують чіткої диференціації правого регулювання з урахуванням конституційно-правового, адміністративно-правового, кримінально-правового, цивільно-правового аспектів. Успішність галузевої типізації у зовнішньому аспекті залежить від грамотної зіставленої оцінки відносин, які потребують регулювання, і цілей, завдань, принципів, базових юридичних конструкцій, вихідних юридичних категорій, понять відповідних галузей права.

Галузева типізація у внутрішньому аспекті забезпечує органічне включення юридичних правил до відповідних інституту і галузі права. При цьому необхідно виходити з таких положень і правил.

Ж.-Л. Бертельс зазначає, що юристи, зіштовхуючись під час аналізу з явищем постійної взаємодії між реаліями юридичної практики і юридичною системою, використовують декілька основних інструментів, що дозволяють згрупувати правила і поняття навколо обмеженої кількості елементів. До таких інструментів належать правові інститути, поняття і категорії, які потребують спеціальної мови [12, с. 310]. Для юриста правові інститути – це «сукупності правил», організовані навколо однієї головної ідеї, які стосуються одного й того самого предмета, утворюють єдине ціле, необхідні для координації юридичних правил і наступності юридичної системи. При цьому інститути відповідають поняттю з досить чітким формулюванням, що відповідає специфіці інституту [12, с. 310, 330]. Правові інститути є результатом внутрішньогалузевої та міжгалузевої юридичної типізації суспільних відносин і юридичних правил, які регламентують ці відносини. Водночас вони є інструментом подальшої типізації норм права в процесі тлумачення та реалізації.

Як правило, горизонтальні змістовні та функціональні зв'язки нормативно-правових приписів у тексті нормативно-правових актів прямо не позначаються. Вони органічно випливають із змісту нормативно-правових приписів. Таким чином, висновок про галузеву належність нормативно-правового припису робиться на підставі аналізу змісту. Саме тому вихідною умовою галузевої типізації нормативно-правового матеріалу є належна підготовка проектів нормативно-правових актів. Головним правилом тут є робота над змістом нормативно-правових приписів як елементів системи законодавства, які об'єктивують зміст норм права як елементів системи права. Відповідні суб'єкти мають ретельно визначити коло правових відносин, які складають предмет регулювання нормативно-правового

акту, приналежність до відповідної галузі (сфери) правового регулювання. Суб'єкти, які проектують нормативно-правовий акт, зобов'язані враховувати приналежність його положень до певного правового інституту і галузі права, а також зміст вже найявних норм права. Норми, що проєктуються, мають органічно ув'язуватися за своїм змістом із нормами права, які встановлюють вихідні засади, основи правового регулювання відповідної галузі права, правового інституту і змістовно узгоджуватися з наявними нормами права, які регулюють відповідні аспекти тих самих відносин. Галузеву типізацію нормативно-правових приписів найбільш повно забезпечує прийняття однорідних, із точки зору галузевої приналежності, нормативно-правових актів. Водночас дедалі більш розповсюдженим явищем стають комплексні нормативно-правові акти, зміст яких утворюють норми права різних галузей права. У контексті галузевої типізації ретельне визначення предмета регулювання таких актів, правильне встановлення зв'язків нормативно-правових приписів із чинним правовим регулюванням та відповідна рубрикація тексту набувають особливого значення.

Під час розроблення проекту нормативно-правового акта доцільно складати схему галузевих і інституційних зв'язків його положень. Метою такої схеми є визначення місця нормативно-правового акта в горизонтальній системі законодавства та співвіднесеність його положень із системою права, з'ясування вихідних положень правового регулювання, які розповсюджуються на новий акт, розмежування й адекватне обґрунтування загального і спеціального регулювання. В останньому випадку, якщо запроваджується спеціальне регулювання, то воно не має бути «випадковим» результатом нормотворчої діяльності. Суб'єкт нормопроекування має чітко розуміти й обґрунтувати те, яка саме специфіка суб'єкта чи об'єкта правових відносин лежить в основі нормативно-правових приписів, через які запроваджується спеціальне правове регулювання. Окрім цього, доцільно проводити попередній і підсумковий термінологічний аналіз проекту нормативно-правового акту. Перш ніж приступити до безпосереднього написання проекту нормативно-правового акту, слід (відповідно до предмета його правового регулювання) скласти перелік ключових понять цього нормопроекту та термінів, які найбільш точно передають ці поняття. Робота над таким переліком має проводитися в контексті термінологічного аналізу чинного правового регулювання, з яким предметно пов'язаний нормопроект. Підсумковий термінологічний аналіз проводиться після завершення роботи над проектом нормативно-правового акта, щоб забезпечити термінологічну послідовність всередині проекту, а також ще раз проаналізувати термінологію проекту як потенційного елемента чинного правового регулювання.

Наступною необхідною передумовою галузевої типізації в межах нормотворчості є кодифікація і консолідація законодавства, що пояснюється такими основними положеннями. По-перше, вираження норм права у формі кодифікованого чи консолідованого нормативно-правового акта дозволяє досягти максимальної галузевої чистоти (однорідності) нормативно-правового змісту акта в цілому або його окремих структурних частин, а отже, забезпечити максимально високий рівень галузевої типізації нормативно-правових приписів. Це положення стосується і базових законів, які комплексно виражають норми відповідних підгалузі чи інституту права. По-друге, саме в кодифікованих, консолідованих, а також інших базових нормативно-правових актах формулюються норми-принципи, нормативні узагальнення, закріплюються галузева (або підгалузі, інституту права) термінологія, вихідні юридичні поняття і конструкції, які в подальшому використовуються, конкретизуються, розвиваються в інших нормативно-правових актах. Отже, зміст таких актів є системоутворювальним і є орієнтиром, підґрунтям для галу-

зеві типізації численних нормативно-правових приписів інших нормативно-правових актів.

Тому не випадково в країнах континентального права особливого значення серед законів набувають кодифіковані закони (кодекси). Кожна галузь законодавства є підсистемою системи законодавства з власним «центром» і «периферією». Центральними актами галузі законодавства є кодифіковані законодавчі акти, які є інтегративним початком стосовно того або іншого комплексу нормативних актів – своєрідним силовим полем, яке пов'язує нормативно-правові акти в цілісній системі і підсистемі [15, с. 108–109].

У нормотворчій діяльності в контексті галузевої типізації з метою позначення системних зв'язків між нормативно-правовими приписами використовуються відсилки. Справедливо зазначається, що відсилки в нормативно-правових актах спрямовані не тільки на економію правової форми, а і є важливим способом зв'язку і погодження нормативно-правових приписів різних нормативно-правових актів, які регулюють однорідні відносини. Відсилки в тексті нормативно-правового акта в контексті галузевої типізації є виправданими і необхідними, якщо: 1) нормативно-правовий припис або сукупність таких приписів, до яких відсилає цей нормативно-правовий акт, містяться в іншому нормативно-правовому акті, який із тих або інших причин випадає із загального, типового зв'язку нормативних приписів і самостійно інтерпретатором може бути невиявлений; 2) якщо є необхідність особливим чином підкреслити важливість нормативно-правових приписів, що перебувають за межами цього закону. Відсилки до інших законів та підзаконних нормативно-правових актів можливі з метою позначення: галузевих зв'язків між нормативно-правовими приписами, які проєктуються, і чинними; підпорядкування нормативно-правового акта, його окремих положень вихідним нормативно-правовим положенням галузі (підгалузі, інститут, субінституту) права; зв'язків із нормативно-правовими приписами, що містять визначення поняття, яке є ключовим у проєктованому нормативно-правовому акті та має вагомe значення для правильного з'ясування змісту проєктованих норм права; існування загального і спеціального правового регулювання правових відносин.

Окрім зазначеного, суб'єкт нормотворчості має забезпечити відповідність між назвою (заголовками) і змістом акта (його частини). На підставі заголовку (нормативно-правового акта, його окремих частин) зацікавлений суб'єкт може ґрунтувати попередній висновок про галузеву і інституційну приналежність відповідних нормативно-правових приписів.

Б. Галузева типізація в межах правотлумачної діяльності є важливою у системному методі тлумачення. Він ґрунтується на аналізі безпосереднього контексту положень, які підлягають інтерпретації, або аналізі ролі в межах мікросистеми, яка утворюється певним інститутом, або в межах тієї макросистеми, правової системи, до якої вони належать [12, с. 432]. Звертаючись до положень нормативно-правових актів, суб'єкт тлумачення має дати галузеву кваліфікацію правових приписів, які в цих положеннях формулюються [9, с. 369]. Суб'єкт правотлумачення має використати галузеву типізацію для віднесення нормативно-правового припису до відповідного інституту, галузі права. Це актуальне завдання, коли в тексті нормативно-правових актів закріплені норми відразу декількох галузей права. А це означає, що йдеться про поширену практику, адже в чинному законодавстві не так і багато законів, які б містили норми лише однієї галузі права. Окремим питанням є визначення галузевої належності норм, що формулюються в міжнародно-правових договорах [9, с. 369–391; 16, с. 192–198]. Під час установлення галузевої й інституційної приналежності нормативно-правових приписів використовується юридична термінологія, юридичні кон-

струкції, аналізуються змістовні зв'язки між загальними і спеціальними нормами, нормами-засадами та іншими нормами в межах системного способу тлумачення правових актів, а також зауважується на розташування нормативно-правового припису в структурі нормативно-правового акту.

В. Галузева типізація в межах правореалізації і правозастосування має значення у світлі необхідності визначення юридичного правила, яке діє в цій життєвій ситуації. Оскільки для того, щоб проникнути у сферу права, факти потребують концептуалізації [12, с. 510]. Кваліфікаційний опис певного факту, дії, події полягає в тому, щоб співвіднести його з дійсною юридичною категорією на тій підставі, що вони містять її природу і, як наслідок, запозичують її режим. Отже, юрист слідує шляхом підбору кваліфікації, відкриваючи категорії, з якими можуть бути співвіднесені конкретні випадки, що підпадають під ці категорії, визначаючи правила, застосовані до цих випадків [12, с. 360]. Як правило, певна юридична ситуація співвідноситься відразу з декількома юридичними категоріями. Тому актуальним є пошук належної в контексті юридичної ситуації норми права. При цьому, за влучним висловлюванням Р. Циппелюса, в процесі пошуку необхідної норми права, правник вимушений вибудувати складне мереживо міркувань, аналізуючи низку правових положень [17, с. 125].

У добре відомих ситуаціях юристові легко відразу зорієнтуватися. Асоціативні міркування дають достатньо підстав відразу визначити якщо не норму, яка підлягає застосуванню, то галузь та інститут, в межах яких слід шукати необхідну норму. Водночас може виникати потреба в поступовому пошуку належної норми права в різних інститутах або й галузях права. У такому разі юрист крок за кроком порівнює обставини ситуації з юридичним складом різних норм права [17, с. 127]. Юрист «знає» про наявні норми права з конкретною прив'язкою в межах системи права до галузі, підгалузі і далі до конкретних статей відповідних законів. Така прив'язка вказує на місце в межах системи права, де, використовуючи як орієнтир ознаки ситуації, що потребує вирішення, слід шукати норми, які її регулюють. Як зазначає Р. Циппеліус, ця техніка описана античними правниками як «*per omnes locos tractare*» і зображена як зазірання почергово у двері кожної хатини (статті закону) щодо того, чи не живе там шукана норма закону. Розподіл ролей у судовому процесі саме й відтворює цю картину: адвокат і прокурор (або позивач і відповідач у цивільному процесі) указують (кожен зі свого погляду), куди варто зазірнути судді для того, аби знайти рішення для спірної ситуації [17, с. 128].

Продемонструвати значення галузевої типізації під час реалізації і застосування норм права і складнощі, що можуть виникати на практиці, дозволяє постановою Великої Палати Верховного Суду у справі № 823/2042/16 від 04.09.18 щодо юрисдикції спорів про так звану подвійну реєстрацію прав на нерухоме майно та обтяжень [18]. У цій постанові Велика Палата Верховного Суду констатувала порушення правил предметної юрисдикції не погодилася з висновками судів попередніх інстанцій про те, що відповідна справа підлягає розгляду в порядку адміністративного судочинства. Так, у пункті 22 постанови зазначається, що критеріями розмежування судової юрисдикції, якщо немає прямої вказівки в законі на вид судочинства, у якому розглядається визначена категорія справ, є суб'єктний склад спірних правовідносин, предмет спору та характер спірних матеріальних правовідносин у сукупності. Суд на підставі сукупності аргументів дійшов висновку, що спір про скасування рішення, запису щодо державної реєстрації права оренди земельної ділянки має розглядатися як спір, що пов'язаний із порушенням цивільних прав позивача на земельну ділянку іншою особою, за якою зареєстровано аналогічне право щодо

тієї ж земельної ділянки. Належним відповідачем у такій справі є особа, право на майно якої оспорується та щодо якої здійснено аналогічний запис у Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно. Такі спори мають розглядатися судами господарської або цивільної юрисдикції залежно від суб'єктного складу сторін спору. При цьому Велика Палата Верховного Суду відступила від власних висновків, викладених у попередніх постановках, щодо належності до юрисдикції адміністративних судів спорів за позовами осіб, які не були заявниками вчинення реєстраційних дій, до державного реєстратора про скасування його рішень чи записів у державному реєстрі стосовно державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень.

Висновки. Результати дослідження виражаються у таких положеннях: 1) юридична типізація – це комплексний практичний метод «перекладання» реальних фактів на юридичну мову, вбудовування в певний юридичний контекст як під час формування нормативної основи правового регулювання, так і під час подальшої реалізації права на наступних стадіях правового регулювання; 2) виявом юридичної типізації є галузева, яка охоплює також типізацію на рівні інститутів права – внутрішньогалузеву і міжгалузеву. Галузева типізація – це засіб визначення галузевої (інституційної) приналежності норми права (нормативно-правового припису) або правового відношення (його окре-

мого елемента). Галузева типізація нерозривно пов'язана із системними властивостями права та законодавства як форми його вираження та існування; 3) галузева типізація у нормотворчій діяльності виступає як засіб нормотворчої техніки, за допомогою якого нормативно-правові приписи включаються у відповідну галузь (інститут) права. У правотлумачній діяльності вона дозволяє встановити галузеву (інституційну) належність відповідних нормативно-правових приписів, що є передумовою правильного з'ясування змісту норми права. У правозастосовній та правореалізаційній діяльності галузева типізація є одним із засобів пошуку необхідної правової норми, яка підлягає застосуванню або регулює відповідні правові відносини, що є передумовою правильною юридичною кваліфікації правових відносин; 4) основними засобами галузевої типізації є а) структура правовідношення (при цьому відповідними точками є вказівка на суб'єктів правового відношення, права та обов'язки, об'єкт правовідношення, а також характер правовідношення з точки зору застосованого до них методу правового регулювання); б) юридична термінологія та слова і словосполучення, які відбивають специфіку відповідних галузі (підгалузі), інституту (субінституту) права (предмета, правового режиму, суб'єктного складу); в) галузеві юридичних конструкції і конструкції окремих інститутів; г) структурний розподіл змісту нормативно-правового акта; г) відсилки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богачова Л. Принцип правової визначеності в європейському і національному праві (змістовна характеристика). Теорія і практика правознавства. 2013. Вип. 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tipp_2013_2_74.
2. Алексеев С. С. Общая теория права: учеб. 2-е изд., перераб. и доп. Москва: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2008. 576 с.
3. Кодифікація законодавства України: теорія, методологія, техніка / Ю.С. Шемшученко, О.І. Ющик, Л.М. Горбунова, М.О. Теплюк, Л.В. Гульченко, В.І. Риндюк; за заг. ред. О.І. Ющика. Київ: Парламентське вид-во, 2007. 208 с.
4. Риндюк В.І. Законодавча техніка: поняття, форма, види, реалізація в Україні. Автореф. ... к.ю.н.: 12.00.01. Київ: Національна академія наук України імені В.М. Корецького, 2008. 21 с.
5. Кашанина Т.В. Юридическая техника: учебник. Москва: Эксмо, 2007. 512 с.
6. Юридическая техника: учебное пособие по подготовке законопроектов и иных нормативных правовых актов органами исполнительной власти. Москва: Эксмо, 2010. 272 с.
7. Шутак І.Д., Онищук І.І. Юридична техніка: навчальний посібник для вищих навчальних закладів. Івано-Франківськ, 2013. 496 с.
8. Биля-Сабадаш І.О. Галузева типізація. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Т. 3: Загальна теорія права. Харків: Право, 2017. 952 с.
9. Науково-практичний коментар до цивільного законодавства України / Відп. ред. В.Г. Ротань. Київ: Юрид. книга; Севастополь: Ін-т юрид. дослід., 2008. 848 с.
10. Академічний тлумачний словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/s/typizacija>.
11. Ллойд Деннис. Идея права. Пер. с англ. Москва: Югона, 2002. 416 с.
12. Бергель Ж. Л. Общая теория права. Пер. с фр. Москва: NOTA BENE, 2000. 576 с.
13. Ореховський М. Беззаконне покарання. Або проблема притягнення до кримінальної відповідальності за незаконне поводження зі зброєю. URL: https://protocol.ua/ru/bezzakonno_pokarannya_abo_problema_prityagnennya_do_kriminalnoi_vidpovidalnosti_za_nezakonne_povodgennya_zi_zbroeyu/.
14. Бойчук Д.С. Право на зброю як складова права на захист: міжнародний досвід. С. 177–180. URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/11848/1/Voichuk.pdf>.
15. Суходубова І.В. Стабільність і динамізм законодавства: поняття, співвідношення, засоби забезпечення: монографія. Харків: Право, 2016. 228 с.
16. Новітнє вчення про тлумачення правових актів: навч. посіб. з курсу тлумачення правових актів для суддів, що проходять підвищення кваліфікації, і кандидатів на посади суддів, що проходять спеціальну підготовку. За ред. В.Г. Ротань. Харків: Право, 2013. 752 с.
17. Циппеліус Р. Юридична методологія. Пер. з нім. Київ: Реферат, 2004. 174 с.
18. Постанова Великої Палати Верховного Суду у справі № 823/2042/16 від 04.09.18. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/77969515>.